

Дев'ятнадцята Міжнародна олімпіада з лінгвістики

Каслтаун (Острів Мен), 25–29 липня 2022 року

Задача для командного змагання

Частина I (25 балів)

«Чхон'о Ногольтте» — підручник з маньчжурської мови, виданий у XVII столітті урядом корейської династії Чосон. У книзі представлені вигадані діалоги між корейським купцем Кімом та китайцем Ваном.

Подано уривок з книги та його транскрипцію латинкою.

¹ сиуоу сиуа сиу сиуоу сиуа ² од емміауа сиуа сиуа сиуа сиуа
³ сиу сиуоу сиуа ⁴ од сиуа сиуа сиуа ⁵ сиу сиуа
⁷ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
¹⁰ од сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
¹¹ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
¹³ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
¹⁶ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
¹⁷ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
¹⁹ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
²⁰ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
²² сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
²³ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
²⁵ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
²⁶ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
²⁷ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
²⁸ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
²⁹ сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа
 сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа сиуа

¹ *amba age si aibici jihe* ² *bi coohiyan* wang ging† ci jihe* ³ *te absi genembi* ⁴ *bi gemun hecen i baru genembi* ⁵ *si atanggi wang ging ci juraka* ⁶ *bi ere biya ice de juraka* ⁷ *si ere biya ice de jurafi* ⁸ *te hontohon biya hamika bime ainu teni ubade isinjiha* ⁹ *emu gucu tutafi jime ofi* ¹⁰ *bi elhešeme aliyakiyame yabure jakade tuttu jime goidaha* ¹¹ *tere gucu te amcame isinjimbio akūn* ¹² *ere uthai tere gucu inu* ¹³ *sikse teni jihe* ¹⁴ *si bodoci ere biyai manashūn gemun hecen de isinambio isinarakūn* ¹⁵ *bi adarame bahafi sambi* ¹⁶ *abka gosifi beye elhe oci isinambi dere [···]*

¹⁷ *meni ere coohiyan i gisun oci* ¹⁸ *damu coohiyan i bade teile baitalambi* ¹⁹ *i jeo‡ be duleme nikan i bade jici* ²⁰ *gubci yooni nikan i gisun ofi* ²¹ *we ya aika emu gisun fonjime ohode* ²² *yasa gadahūn i šame jabume muterakū oci* ²³ *gūwa niyalma membe ai niyalma seme tuwambi* ²⁴ *si ere nikan i bithe be tacirengge* ²⁵ *eici sini cihai tacimbio* ²⁶ *sini ama eniye taci sembio* ²⁷ *meni ama eniye taci sehe kai* ²⁸ *sini tacihangge udu aniya oho* ²⁹ *mini tacihangge hontohon aniya funcehe*

* *coohiyan* = «Корея» ← мандар. 朝鮮 [tʃʰawsjen].

† *wang ging* = «Вангін» (місто) ← мандар. 王京 [waŋkiŋ]; зараз Сеул, Південна Корея.

‡ *i jeo* = «Гчжоу» (місто) ← мандар. 義州 [iʃsəw]; зараз Ийджу, КНДР.

Нижче наведено його український переклад:

Ван: ¹ *Пане* [букв. *великий старший брате*], *звідки ти приїхав?*

Кім: ² *Я приїхав із корейського [міста] Вангіна.*

Ван: ³ *Зараз куди їдеш?*

Кім: ⁴ *Я їду до імператорського палацу [= столиці Китаю].*

Ван: ⁵ *Коли ти виїхав з Вангіна?*

Кім: ⁶ *Я виїхав на початку цього місяця.*

Ван: ⁷ *Ти виїхав на початку цього місяця, ⁸ вже минуло майже пів місяця, чому ж [ти] тільки щойно приїхав сюди?*

Кім: ⁹ *Оскільки один друг відставав, ¹⁰ я йшов повільно, вичікуючи [його], тому прибуття зайняло так багато часу.*

Ван: ¹¹ *Чи той друг зараз наздоганяє [тебе], чи ні?*

Кім: ¹² *Ось сам той друг. ¹³ [Він] приїхав тільки вчора. ¹⁴ Якщо ти підрахуєш — чи приїдемо до імператорського палацу до кінця цього місяця, чи ні?*

Ван: ¹⁵ *Як я можу знати? ¹⁶ Якщо небеса помилують, і [наші] тіла будуть здорові, [ми] приїдемо.*

Кім: ¹⁷ *Що стосується цієї нашої корейської мови, ¹⁸ [вона] використовується лише на корейській землі; ¹⁹ якщо проїхати Гчжоу та приїхати в китайські землі, ²⁰ все тільки китайська мова, тому ²¹ коли хтось запитає [хоч] одне слово, ²² якщо [ми] будемо дивитися, витріщаючи очі, і не зможемо відповісти, ²³ якими людьми нас побачать інші?*

Ван: ²⁴ *Це твоє вивчення китайських книг — ²⁵ чи по своїй волі ти вчишся, ²⁶ чи твої батьки сказали [тобі] вчитися?*

Кім: ²⁷ *Мої батьки [букв. *наші батько та мати*] сказали [мені] вчитися, насправді!*

Ван: ²⁸ *Скільки років тривало твоє навчання?*

Кім: ²⁹ *Моє навчання тривало понад пів року.*

Подано ще кілька речень маньчжурською з тієї ж книги:

30. *afaha alban de kiceme yabufi hergen baharangge udu labdu bicibe baharakūngge inu bi*
31. *aika duleke aniya adali elgiyen bargiyaha bici gemu jeterengge bufi ulebumbihe*
32. *amba age sain menggun be bucina ere menggun umesi juken adarame baitalambi*
33. *be morin be tataha boode ulebume genembi si bithe araha manggi mini tataha boode benju*
34. *bi inu donjici ere aniya ubade usin jeku be asuru bargiyahakū sembi*
35. *bi sinde fulu inu burakū komso inu burakū sunja yan oci uthai tob seme teherere hūda*
36. *booi jasigan tumen yan i aisin salimbi*
37. *coko hūlaha manggi ilifi uthai yabuki*
38. *ere honin de enteke mangga hūda be gaiki seci funiyehe sain honin be udu hūda de uncambi*
39. *gemun hecen i jetere jaka hajio elgiyūn*
40. *gucuse ilicina coko ilanggeri hūlafi abka gereme hamika*
41. *jakūn fun menggun de emu hiyase šanyan bele sunja fun menggun de emu hiyase je bele*
42. *juwe fun menggun de emu ginggin honin yali bumbi sere*
43. *muse tubade dedume yoki aikabade duleme geneci cargi orin ba i sidende niyalma boo akū*
44. *niyengniyeri yacin sijigiyan šanyan ceri dorgi etuku be etumbi*
45. *orho turi gemu bi turi oci sahaliyan turi orho oci jeku orho*
46. *orho turi haji ba oci ilan duin jiha menggun be baitalambi*
47. *sain sirgei araha boro genggiyen bocoi suje boro ninggude aisin dingse hadafi etumbi*
48. *si tere kubun be da bade udu hūda de udafti wang ging de genefi udu hūda de uncambi*
49. *si uttu balai gaire naka bi udu hūdašara niyalma waka ocibe ere suje hūda be gemu sambi*
50. *sini ere geren morin ihan dobori dari jetere orho turi uheri udu jiha baibumbi*
51. *suweni geren šusai dorgi de nikan i niyalma udu coohiyan i niyalma udu*
52. *ubaci gemun hecen de isinarangge amba muru sunja tanggū ba funcembi*
53. *uncara niyalma majige eberembu udara niyalma jai sunja yan be nonggime bu*

Нижче подано їхні українські переклади у випадковому порядку:

- A. Серед ваших багатьох курсистів скільки китайців, а скільки корейців?
- B. Їжа в імператорському палаці в нестачі чи в надлишку?
- C. За вісім **фенів** срібла [дають] один **доу** пшона; за п'ять **фенів** срібла [дають] один **доу** білого рису.
- D. За два **фені** срібла нібито дають один **цзін** баранини.
- E. Ходімо туди спати. Якщо проїхати [там], он там у проміжку двадцяти **лі** немає ані людей, ані будинків.
- F. Щоб дійти звідси до імператорського палацу, залишається близько п'ятисот **лі**.
- G. Скільки всього **цяннів** витрачається на солому та боби, щоб ці твої численні коні та худоба їли щодня?
- H. Якщо [це] в країні, де солома та боби в нестачі, витрачаються три-чотири **цянні** срібла.

- I. За якою ціною ти купиеш ту бавовну на землі [її] походження, і за якою ціною продаєш [її], коли їдеш у Вангін?
- J. Є і солома, і боби: боби — чорні боби, а солома — зернова солома.
- K. Після того, як заспіває півень, прокиньмося й одразу поїдьмо.
- L. Якби [ми] зібрали надлишковий [урожай] як минулого року, [ми] дали б усім поїсти і погодували б [вас].
- M. Я також чув, що цього року тут не зібрали багато зерна.
- N. Друзі, прокиньтеся-но. Півень заспівав тричі, і небо майже прояснилося.
- O. Пане, дай-но гарного срібла. Це срібло дуже плоске — як [ним] користуватися?
- P. Лист із дому коштує десять тисяч **лянів** золота.
- Q. Продавцю, змени трохи [ціну]. Покупцю, знову ж таки, додай п'ять **лянів** [срібла] і дай.
- R. Якщо [ти] хочеш отримати за цю вівцю таку високу ціну, за якою ціною [ти] продаси вівцю з гарною вовною?
- S. Ти перестань так довільно вимагати оплати. Хоча я не купець, [я] знаю все про цю ціну шовку.
- T. Я не дам тобі більше, і менше не дам. П'ять **лянів** [срібла] — ось точно правильна ціна.
- U. Ми підемо годувати коней у корчмі. Після того, як ти напишеш документ, надішли [його] до моєї корчми.
- V. Хоча тих, хто йде працювати на призначених робочих місцях і отримує [державні] посади, є дуже багато, є також ті, хто не отримує [посаду].
- W. Навесні [ми] одягаємо синій одяг з довгими рукавами та білий нижній одяг із марлі.
- X. Капелюхи з гарних ниток і капелюхи з шовку світлого кольору — [ми] клепаємо золоті брошки згори та носимо [їх].

(a) Визначте відповідники.

(b) Подано кілька речень маньчжурською з уявного підручника з математики, які містять перетворення одиниць виміру та основні арифметичні операції (+, −, ×). Перекладіть українською мовою:

54. ilan minggan ninggun tanggū jušuru,
juwe ba, ishunde teherebumbi

55. orin hule i dorgici emu hule ilan moro
hiyase be ekiyebuci, juwan jakūn hule
uun hiyase nadan moro hiyase
funcembi

56. ilan tanggū nadanju duin ginggin de
jakūn tanggū dehu juwe ginggin be
nonggici, bahara ton udu

57. ninju duin fun be tofohon de kamcime
bodoci, uun yan ninggun jiha be
bahambi

(c) Напишіть маньчжурським письмом:

58. *manju hergen* ‘маньчжурське письмо’

59. *tonggo tala* ‘монгольський степ’

60. *tumen ula* ‘Туманган (річка)’

61. *i i niyalma* ‘народність і’

62. *tanggūt tacikū* ‘тангутська школа’

63. *tiyan ju gurun* ‘Індія’

64. *huhu hoton* ‘Хух-Хото’ (місто)

65. *cicihar hoton* ‘Ціцікар’ (місто)

Частина II (25 балів)

«Імператором затверджене дзеркало маньчжурської словесності» — тлумачний словник маньчжурської мови, виданий у XVIII столітті цінським імператором Кансі.

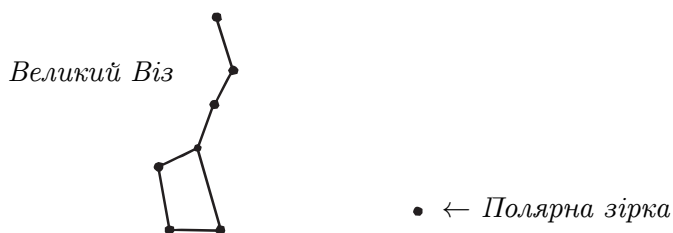
Подано кілька словникових статей з нього:

66. **abka** *umesi den tumen jaka be elbehengge be, abka sembi.*
67. **alin** *den amba ningge be, alin sembi.*
68. **amargi** *hadaha usiha bisire ergi be, amargi sembi.*
69. **arašan aga** *erin de acabume agaha aga be, arašan aga sembi.*
70. **bolori** *nadan biya jakūn biya uyun biya tumen jaka bargiyara be, bolori sembi.*
71. **cecike** *yaya ajige gasha be, cecike sembi.*
72. **dosimbi** *bata be gidame julesi genere be, dosimbi sembi.*
73. **edun** *abka na i sukdun selgiyebume dara be, edun sembi.*
74. **elden** *šun biya usiha tuwai genggiyen yasa de fosoro be, elden sembi.*
75. **ergen** *beye i da sukdun be, ergen sembi.*
76. **gasha** *juwe bethe dethe funggala bisirengge be, gasha sembi.*
77. **hūda** *udara uncara jakai salire jiha menggun i ton be, hūda sembi.*
78. **ilha** *yaya orho moo i bongko ci fushume ilakangge be, gemu ilha sembi.*
79. **mergen** *sure dacun niyalma be, mergen sembi.*
80. **nadan usiha** ... *amargi de bisire nadan amba usiha be, nadan usiha sembi.*
81. **nimaha** *muke de banjija esihengge jergi jaka be, nimaha sembi.*
82. **niyalma** *abkai banjibuha tumen ergengge i dorgi umesi surengge be, niyalma sembi.*
83. **sahaliyan** *umesi yacin be, sahaliyan sembi.*
84. **se** *orhoda i cikten da i acan i sidende banjija jalan be, se sembi.*
85. **šun** *inenggi tucifi gubci abka na de eldekengge be, šun sembi.*
86. **tanggū** *juwe susai be, tanggū sembi.*
87. **ulden** *alin jakarara onggolo tucire elden be, ulden sabumbi sembi.*
88. **usiha** *dobori abka de sarafi, emke emken i elden bisirengge be, usiha sembi.*
89. **wargi** *šun dosire ergi be, wargi sembi.*

Нижче подано їхні українські переклади у випадковому порядку:

- A. **небо** *Найвище, що покриває всілякі речі, називається «небо».*
- B. **світанкове світло**... *[Коли] світає [букв. виходить світло] перед тим, як можна розрізнити гори, кажуть, що «видно світанкове світло».*
- C. **сонце** *Те, що виходить вдень і освітлює все небо та землю, називається «сонце».*
- D. **світло** *Те, що від сонця, місяця, зірок і вогню, і що яскраве та палить очі, називається «світло».*

Е. **Великий Віз**..... Сім великих зірок, що знаходяться на півночі, називаються «Великий Віз».

Ф. **бажаний дощ**..... Дощ, що йде в потрібний час, називається «бажаний дощ».

Г. **вітер**..... Те, що дме, щоб поширювати дух неба та землі, називається «вітер».

Н. **осінь**..... (i) _____

І. **гора**..... Високі та великі речі називаються «гори».

Ј. **захід**..... (ii) _____

К. **північ**..... Напрямок, де знаходиться Полярна зірка, називається «північ».

L. **сто**..... (iii) _____

М. **просуватися**..... Іти вперед, розбиваючи ворогів, називається «просуватися».

Н. **зірка**..... Ті, що розсіпані в нічному небі, і кожна має світло, називаються «зірки».

О. **людина**..... (iv) _____

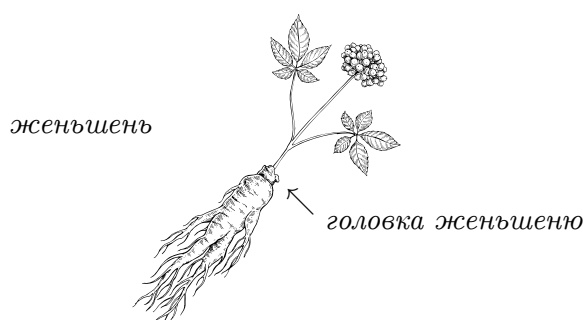
Р. **дихання**..... Основний дух тіла називається «дихання».

Q. **мудрець**..... Розумна, тямуща людина називається «мудрець».

Р. **ціна**..... (v) _____

S. **чорний**..... (vi) _____

Т. **головка женьшеню**..... Вузол, утворений там, де з'єднуються стебло та корінь женьшеню, називається «головка женьшеню».

U. **квітка**..... Те, що розпускається та розквітає з бруньок будь-яких трав чи дерев, усе називається «квітка».

V. **птах**..... Те, що має дві ноги, пір'я та хвіст, називається «птах».

W. **пискля**..... Будь-який маленький птах називається «пискля».

X. **риба**..... Різні речі, що живуть у воді та мають луску, називаються «риби».

(d) Визначте відповідники.

(e) Заповніть прогалини (i–vi).

Частина IV (25 балів)

Подано кілька транскрипцій висловлювань сучасною маньчжурською мовою, записаних у XXI столітті, та їхні українські переклади у випадковому порядку:

100. bi bəl wənčal ba də bələ uɔaxə
101. bo molin jolum jixəniŋŋə
102. əniŋ ja əxi odun
103. əniŋ sajn lod njam jixə
104. gimu xəčən də tuli əlin də nimiŋ gjak amba
105. jo əlin ilan əlin əl sigdən də bi bitk taxə
106. məsə čumaxə əmbadə bitk xolal ba də jom
107. owu dili xəlbın innamə səjəniŋ aisə gwajdam
108. si siskə buda jəm wəjəmə utka bo wul walın jixə
109. so učuluxə bo učulə ako
110. tələ sim maŋŋə əmbadə fakjixə
111. təsə ələ bitki bə mändə buxo

- A. У Пекіні в зимову пору [падає] дуже багато снігу.
- B. Між 2 та 3 годинами я читав книгу.
- C. Я купив рис на рисовому ринку.
- D. Ми приїхали верхи [букв. прийшли, ідучи на конях].
- E. Ми завтра разом підемо до школи.
- F. Ти вчора повернувся додому одразу після того, як поїв.
- G. Ви співали, а ми не співали.
- H. Сьогодні приїхало дуже багато людей.
- I. Він поїхав разом із тобою.
- J. Вони дали нам цю книгу.
- K. У якому напрямку вітер сьогодні?
- L. Скільки [часу] займає поїздка звідси до Харбіна машиною?

(g) Визначте відповідники.

(h) Перекладіть українською мовою:

112. mində jašixan bo!	116. əniŋ təsə alin də čičikə sawəxə
113. tələ amba njam wakə	117. ənjə nimaxə jəm amə xoni jalı jəm
114. siskə maŋjixə axə axəxə	118. bo čumaxə čičikal xotun də jom, so jawə də jom?
115. bi iči dolxi otuku uɔaxə	119. bi jwan ani oŋŋulo gimu kəčən də banjixə bixə

Карта династії Цін (бл. 1760 р.)

△ Маньчжурська мова належить до тунгусо-маньчжурської родини мов. Нею говорили маньчжурські племена в історичному регіоні Маньчжурія, розташованому в північно-східній Азії. Вона була однією з офіційних мов династії Цін, заснованої маньчжурами. З часом маньчжурська мова була витіснена китайською, тож на сьогодні вона налічує лише кілька десятків носіїв.

Китайська мова належить до сино-тибетської родини мов. Мандаринська мова — різновид китайської мови, що використовувався як розмовна мова урядовців під час правління династій Мін і Цін.

(маньчжурська) $c \approx \text{ч}$; $j \approx \text{дж}$; $\check{s} = \text{ш}$; $h = \text{х у хата}$; $ng = \text{нг}$ в англійському *hang*; $y = \text{й}$; \bar{y} — голосний звук.

\check{c} , \check{j} , \check{s} , x , η , j (сучасна маньчжурська) $\approx c, j, \check{s}, h, ng, y$ (маньчжурська). $\text{ə} = a$ в англійському *cot*. Подвоєна літера позначає довгий звук.

За часів династії Цін вживалися такі китайські одиниці виміру:

Довжина	1 лі = 1800 чи (≈ 576 м)	1 чи = 10 цунь ($\approx 0,32$ м)
Маса	1 цзінь = 16 лян ($\approx 596,8$ г)	1 лян = 10 цянь = 100 фень ($\approx 37,3$ г)
Об'єм	1 ши = 10 доу ($\approx 103,5$ л)	1 доу = 10 шен ($\approx 10,35$ л)

—Кім Мін'ю

Редактори: Семюел Амед (відп. ред.), Мілена Венева, Елісія Ворнер, Станіслав Гуревич, Шінджіні Ггош, Іван Держанський (техн. ред.), Х'ю Доббс, Кім Мін'ю, Лю Юйян, Бруну Л'Асторіна, Дан Міря, Ліам Макнайт, Олексій Пегушев, Ян Петр, Пшемислав Подлесний, Габріела Хладнік.

Український текст: Олена Сірук.

Успіхів!